

SZKOLENIE Z ZAKRESU MIĘDZYNARODOWEGO DOCHODZENIA W SPRAWIE ZBRODNI WOJENNYCH

dla uczestników z Ukrainy

podinsp. Iwona Bogusz

Zakład Szkoleń Specjalnych CSP

Artykuł dotyczy szkolenia dla śledczych, prokuratorów i policjantów z Ukrainy, które odbyło się w sierpniu br. w Centrum Szkolenia Policji w Legionowie. Zostało przeprowadzone przez instruktorów z Instytutu Międzynarodowych Dochodzeń Karnych w Hadze (*Institute for International Criminal Investigations*), a jego tematyka obejmowała zbrodnie wojenne przeciwko ludzkości. Dziesięciodniowe szkolenie było intensywne i niezmiernie owocne, bo poruszało zarówno zagadnienia teoretyczne, jak i praktyczne. Głównym celem tego przedsięwzięcia była pomoc stronie ukraińskiej w dokumentowaniu wszelkiego rodzaju aktów zbrodniczych, które mają miejsce na terytorium Ukrainy ze strony rosyjskiego najeźdźcy, a które mogą mieć znamiona zbrodni wojennych, w tym ludobójstwa czy też eksterminacji.

W dniach od 15 do 24 sierpnia 2022 r. na terenie Centrum Szkolenia Policji w Legionowie odbyło się szkolenie „International War Crimes Investigations” dla prokuratorów, śledczych oraz policjantów z Ukrainy. Szkolenie było prowadzone przez instruktorów z Instytutu Międzynarodowych Dochodzeń Karnych (*Institute for International Criminal Investigations – IICI*), który ma swoją siedzibę w Hadze. IICI jest niezależną organizacją pozarządową typu non-profit. Organizacja ta zapewnia specjalistom zajmującym się wymiarem sprawiedliwości i prawami człowieka wszelkiego rodzaju szkolenia oraz wiedzę niezbędną do prowadzenia dochodzeń w sprawie zbrodni wojennych, zbrodni przeciwko ludzkości i ludobójstwa oraz łamania praw człowieka.

Przedstawiciele z Ukrainy podczas szkolenia mieli okazję zapoznać się z międzynarodowymi aktami prawnymi, na mocy których definiowane są takie kategorie przestępstw, jak zbrodnie wojenne czy ludobójstwo. W pierwszych dniach szkolenia uczestnicy zostali zapoznani z definicją ludobójstwa, która w myśl art. 6 Rzymskiego Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego¹ oznacza czyny dokonane z zamiarem zniszczenia w całości lub części grupy narodowej, etnicznej, rasowej lub religijnej. Do czynów tych zaliczamy: zabójstwo członków grupy; spowodowanie poważnego uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia psychicznego członków grupy; rozmyślne stworzenie dla grupy warunków życia, obliczonych na spowodowanie jej całkowitego lub częściowego zniszczenia fizycznego,

Fot. 1. Ukraińscy śledczy podczas zajęć w terenie poszukują śladów.

Fot. 2. Ukraińscy śledczy podczas oględzin sektorowych.

a także stosowanie środków, które mają na celu wstrzymanie urodzin w obrębie grupy oraz przymusowe przekazywanie dzieci członków grupy do innej grupy.

Następnie zapoznano uczestników szkolenia z art. 7². To właśnie on określa, czym jest zbrodnia przeciwko ludzkości w kontekście innych zbrodni i przestępstw. Dla strony ukraińskiej niezmiernie ważne było zdefiniowanie tego pojęcia. Zbrodnia ta jest scharakteryzowana jako cały wachlarz czynów popełnionych w ramach rozległego lub systematycznego, świadomego ataku skierowanego prze-

ciwko ludności cywilnej. Są nimi: zabójstwo; eksterminacja; niewolnictwo; deportacja lub przymusowe przemieszczanie ludności; uwięzienie lub inne dotkliwie pozbawienie wolności fizycznej z naruszeniem podstawowych reguł prawa międzynarodowego; tortury; zgwałcenie, niewolnictwo seksualne, przymusowa prostytucja, wymuszona ciąża, przymusowa sterylizacja oraz jakiegokolwiek inne formy przemocy seksualnej porównywalnej wagi; prześladowanie jakiegokolwiek możliwej do zidentyfikowania grupy lub zbiorowości z powodów politycznych, rasowych, etnicznych, kulturowych, religijnych, płci (*gender*) z powodów powszechnie uznanych za niedopuszczalne na podstawie prawa międzynarodowego; wymuszone zaginięcia osób; zbrodnia apartheidu; inne nieludzkie czyny o podobnym charakterze celowo powodujące ogromne cierpienie lub poważne uszkodzenie ciała albo zdrowia psychicznego lub fizycznego. W kontekście art. 7 wyjaśniono też pojęcie eksterminacji, która obejmuje celowe stworzenie między innymi takich warunków życia, jak pozbawienie dostępu do jedzenia i opieki medycznej, obliczonych na wyniszczenie części ludności. W czasie omawiania

tej problematyki wywiązała się dyskusja pomiędzy stroną ukraińską a instruktorami prowadzącymi szkolenie na temat ludności przebywającej na terenie Mariupola. Według strony ukraińskiej ludność ta poddawana jest eksterminacji przez niemożliwość opuszczenia miejsca oraz brak dostępu do żywności, wody i opieki medycznej.

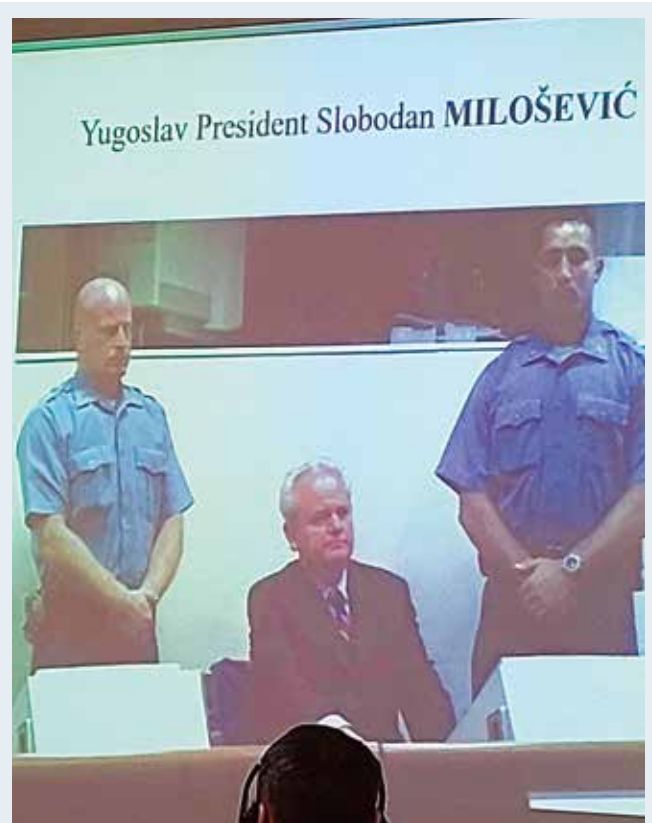
Poza omówieniem aktów prawnych instruktorzy z IICI podzielili się z kursantami z Ukrainy swoimi doświadczeniami w związku z prowadzonymi śledztwami dotyczącymi ścigania zbrodni wojennych i ludobójstwa. Swoją wiedzę

SZKOLENIE DLA ŚLED CZYCH Z UKRAINY

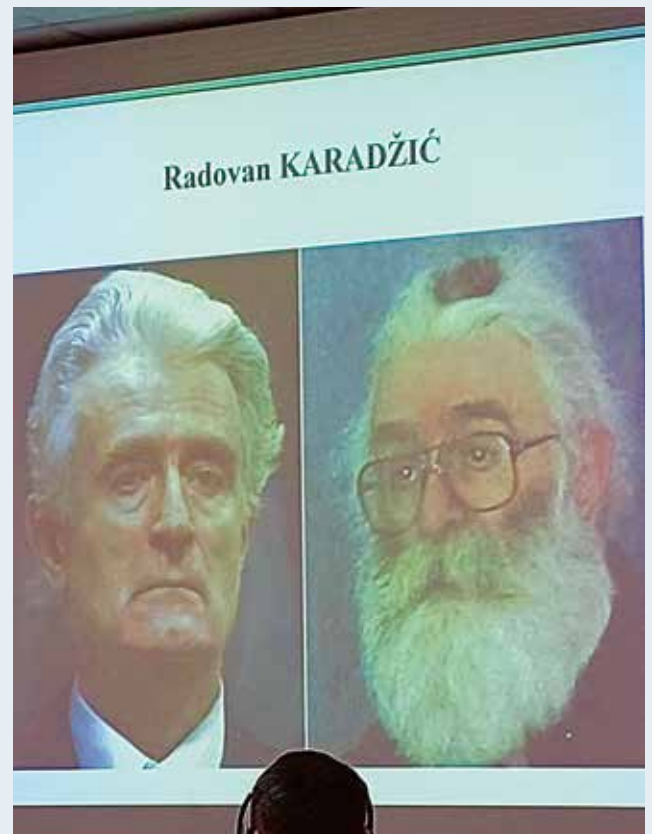
płynącą z praktyki zaprezentowała między innymi **Natasha Vicary-Roeder**, która ma ponad 15-letnie doświadczenie w pracy śledczej, ściganiu zbrodni wojennych i innych poważnych przestępstw. Pracowała w Sądzie Najwyższym Wiktorii w Australii w 2007 r., a następnie jako prokurator federalny, ścigając poważne przestępstwa narkotykowe, pranie brudnych pieniędzy, handel ludźmi i niewolnictwo, przemyt ludzi, wykorzystywanie dzieci, przestępstwa handlowe i oszustwa. Natasha Vicary-Roeder uczestniczyła też jako prokurator międzynarodowy w misji EULEX w Kosowie, w specjalnej grupie zadaniowej, w której kierowała multidyscyplinarnymi zespołami badającymi zarzuty zbrodni wojennych i zbrodni przeciwko ludzkości, w tym gwałtu i innej przemocy seksualnej, popełnionych w Kosowie w latach 1998–2000. Obecnie pracuje jako niezależny konsultant, prowadząc szkolenia na temat śledztw zbrodni wojennych, w tym przemocy seksualnej związanej z konfliktami, oraz doradca kilku jurysdykcji Bałkanów Zachodnich w sprawach dotyczących przestępczości zorganizowanej i korupcji.

Kolejnym instruktorem IICI, który podzielił się swym doświadczeniem, był **Dean Meanning** – jako agent federalny działał w zespole Międzynarodowego Trybunału Karnego dla byłej Jugosławii, badając zbrodnie dokonane w Srebrenicy w 1995 r., w wyniku których zamordowano ponad 7500 bośniackich muzułmanów (dorosłych mężczyzn i chłopców). Prowadząc wykłady, Dean Meanning opisał swoją pracę, zwracając szczególną uwagę na to, jak ustalano świadków zdarzenia oraz jak odnajdywano masowe groby. Przedstawił również, jak wyglądała praca śledczych przy odkopywaniu masowych grobów oraz jakie przedmioty pomogły przy ustaleniu tożsamości osób. Ponadto uczestnicy szkolenia zostali zapoznani z przebiegiem samego procesu karnego, w którego wyniku 24 marca 2016 r. Międzynarodowy Trybunał Karny dla byłej Jugosławii uznał Radovana Karadžicia winnym zbrodni przeciwko ludzkości (w tym ludobójstwa w Srebrenicy) i skazał go na czterdzieści lat pozbawienia wolności, wyrok ten trzy lata później został zmieniony na karę dożywotniego pozbawienia wolności. Podobny los potkał też serbskiego generała Ratka Mladicia, którego 22 listopada 2017 r. Trybunał Haski skazał na karę dożywotniego pozbawienia wolności. W 2001 r. prezydent Socjalistycznej Republiki Serbii Slobodan Milošević został aresztowany i przekazany Międzynarodowemu Trybunałowi Karnemu dla byłej Jugosławii. Miloševicia oskarżono o zbrodnie przeciwko ludzkości, zbrodnie ludobójstwa w Chorwacji, Bośni i Hercegowinie oraz Kosowie. W czasie rozpatrywania sprawy Trybunał uznał, że nie ma wystarczających dowodów, które potwierdzają część zarzutów. 11 marca 2006 r. Slobodan Milošević zmarł w haskim więzieniu, w wyniku czego proces przeciwko niemu przed Trybunałem został umorzony.

To właśnie podczas przekazywania swoich doświadczeń z pracy w Srebrenicy Dean Meanning zwrócił uczestnikom szkolenia uwagę na fakt, że tego, co się wydarzyło w ukraińskiej Buczy podczas trwającej wojny z Rosją, nie da się zbadać w ciągu roku ani 2 lat. Zwrócił uwagę, że śledztwo może potrwać nawet i dwadzieścia lat, bo

Fot. 3. Prezentacja Deana Meanninga – proces Slobodana Miloševicia przed Międzynarodowym Trybunałem Karnym dla byłej Jugosławii.

Fot. 4. Prezentacja Deana Meanninga – proces Radovana Karadžicia przed Międzynarodowym Trybunałem Karnym dla byłej Jugosławii.

Fot. 5. Prezentacja Deana Meanninga – oględziny przy jednym z masowych grobów w Srebrenicy.

Fot. 1–5. I. Bogusz.

tyłe trwa mozolna praca w zbieraniu dowodów i dochodzeniu do prawdy.

Śledczy z Ukrainy mieli też możliwość uczestniczyć w zajęciach z **Howardem Tuckerem**, byłym brytyjskim policjantem, który przez ponad 27 lat pracował jako detektyw kryminalny. W 1998 r. został oddelegowany do Międzynarodowego Trybunału Karnego dla byłej Jugosławii i jako śledczy zajmował się badaniem zbrodni wojennych, zbrodni przeciwko ludzkości i ludobójstwa popełnionych w byłej Jugosławii. Howard Tucker ma także doświadczenie z pracy jako śledczy w Kosowie i monitorujący prokuratora przy dwóch politycznie wrażliwych ekshumacjach. W swej praktyce zawodowej przesłuchał ponad 1000 świadków/ocalonych i przeprowadził liczne przesłuchania podejrzanych. Pracował również przy kilku ekshumacjach masowych grobów. Podczas szkolenia Howard Tucker przekazał ukraińskim śledczym cenne informacje o tym, jak rozmawiać ze świadkami, jak zdobywać od nich informacje i jak postępować z rodzinami ofiar ludobójstwa.

Należy nadmienić, że w szkoleniu brał udział także **Philip Trewhitt**, dyrektor wykonawczy IICI, który jest obywatelem brytyjskim i ma ponad 17-letnie doświadczenie w prowadzeniu i kierowaniu dochodzeniami, w tym w sprawie naruszeń międzynarodowego prawa humanitarnego i praw człowieka, a także oszustw i korupcji

w organizacjach międzynarodowych. W latach 2003–2004 pracował w Bagdadzie, gdzie kierował zespołem prowadzącym dochodzenia w sprawie naruszeń irackich sankcji w ramach programu ONZ „Ropa za żywność”, a także kierował zespołem Komisji Śledczej ONZ ds. naruszeń międzynarodowego prawa humanitarnego i praw człowieka przez wszystkie strony konfliktu w Libii.

W trakcie szkolenia Philip Trewhitt oraz pozostali instruktorzy zorganizowali warsztaty z oględzin sektorowych, w ramach których kursanci z Ukrainy poszukiwali w terenie śladów mogących wskazywać na miejsca masowych grobów lub aktów ludobójstwa. Ukraińscy śledczy aktywnie pracowali w zespołach, zabezpieczając ujawnione wcześniej ślady. Następnie przeprowadzono dyskusję na temat wykonanej pracy, a instruktorzy dokonali oceny zabezpieczonego miejsca i materiału dowodowego.

Istotnym etapem szkolenia była problematyka dotycząca przesłuchiwanie świadków oraz oceny ich zeznań. Najpierw zostały przeprowadzone wykłady z tego zakresu, a w następnej kolejności – przy udziale ukraińskich tłumaczy – dokonano symulacji przesłuchań według wcześniej opracowanych scenariuszy. Uczestnicy szkolenia mieli szansę nie tylko poznać techniki i taktykę przesłuchań, lecz także w czynny sposób w nich uczestniczyć.

Całe szkolenie było bardzo intensywne. Pomimo to, zapewne dzięki bardzo dużemu zaangażowaniu instruktorów IICI oraz olbrzymiemu wkładowi pracy ukraińskich uczestników, przebiegło ono sprawnie i w bardzo dobrej atmosferze. Po zakończeniu szkolenia wszyscy uczestnicy otrzymali certyfikaty.

Informacje na temat doświadczenia zawodowego instruktorów IICI sporządzono na podstawie przekazanych przez nich osobiście not biograficznych.

¹ Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego sporządzony w Rzymie dnia 17 lipca 1998 r. (Dz. U. z 2003 r. Nr 78, poz. 708).

² Tamże.

Summary

Training course on international war crimes investigation for participants from Ukraine

The article concerns the training course for investigators, prosecutors and police officers from Ukraine which took place in August 2022 in the Police Training Centre in Legionowo. The training session was conducted by instructors from the Institute for International Criminal Investigations in The Hague and its subject matter involved war crimes against humanity. This ten-day training course was intensive and immensely fruitful, because it raised both theoretical and practical issues. The main aim of this event was to help the Ukrainian side in documenting all kinds of criminal acts which have been committed by the Russian invader within the territory of Ukraine and may have features of war crimes, including genocide and extermination.

Tłumaczenie: Katarzyna Olbrys